

льно-виробничі запаси. До позаоборотних активів відносять: реальні основні засоби, довготермінові інвестиції і матеріальні активи.

Досконалість фінансової діяльності підприємств передбачає утворення певного трендового ряду показників, що формуватимуть перспективу його фінансового стану.

Типова схема нерівності кількісних показників, що відповідає вимогам інтенсивного господарювання, має вигляд:

$$I \cdot 3п < I \cdot М < I \cdot Пр < I \cdot Пб$$

де: **I** – індекс зміни аналізованих показників; **3п** – рівень оплати праці; **М** – рівень майна підприємства; **Пр** – рівень прибутку реалізації продукції; **Пб** – рівень нерозподіленого прибутку підприємства.

Розглянувши вище наведені показники, бачимо, що динаміка майна повинна бути вищою, ніж рівень росту оплати праці $I \cdot 3п < I \cdot М$. Це свідчить про укрупнення в складі підприємства власного і оборотного майна, що створює можливості розширення та відтворення господарської діяльності. Динаміка прибутку від реалізації вища, ніж майна $I \cdot М < I \cdot Пр$. Це може бути спричинено вищою продуктивністю залученого майна, а також ефективним організаційно-технічним удосконаленням. Як результат, динаміка прибутку від реалізації – $I \cdot Пр < I \cdot Пб$. Ця нерівність може виникати або за рахунок високих цін реалізації, або, як наслідок раціонального використання сукупності чинників господарської діяльності, що спричиняє до зниження потреби власних коштів.

У фінансово недосконалих підприємствах остання нерівність показників виглядає зворотно $I \cdot Пр > I \cdot Пб$, що може виникати за рахунок зниження обсягів реалізації продукції.

На підставі кількісних показників можна збудувати системи похідних, які дають можливість якісно характеризувати і оцінити ефективність господарювання підприємства. Зокрема, попередні показники дозволяють збудувати наступні якісні показники:

- $М/3п = Мзп$ – залучення складових майна на одного працюючого;
- $Пр/М = Прм$ – оборотність майна;
- $Пр/3п = Прпб$ – ставка прибутку від реалізації в середній заробітній платі;
- $Пб/М = Пбм$ – рентабельність майна;
- $Пб/Пр = Пбпр$ – рентабельність продажу;
- $Пб/3п = Пбзп$ – рентабельність праці одного працюючого.

На підставі створених показників складемо залежність:

$$I \cdot Мзп < I \cdot Прм < I \cdot Прпб < I \cdot Пбпр < I \cdot Пбм < I \cdot Пбзп$$

Згідно з цією залежністю, оборотність майна має зростати швидше, ніж вартість складових майна, залучених в середньому на одного працюючого $I \cdot Мзп < Прм$. Необхідно створити таку систему складових власного та залученого майна, яка також буде створювати можливість ефективного зростання прибутків від реалізації.

При доцільному використанні залучених і власних засобів майна, це буде спричиняти до зростання рівня ставки прибутку в середній заробітній платні на одного працюючого $I \cdot Прм < I \cdot Прпб$. При цьому динаміка оплати праці є нижча, ніж динаміка рентабельності реалізації

$I \cdot Прпб < I \cdot Пбпр$. Це може свідчити про вигідне для підприємства регулювання цін реалізації і власних коштів.

Надалі, вища динаміка рентабельності майна $I \cdot Пбпр < I \cdot Пбм$ може мати своє джерело, незалежно від отриманих показників, в раціоналізації використання власних і залучених засобів.

Якщо ж динаміка рентабельності праці вища, ніж динаміка майна $I \cdot Пбм < I \cdot Пбзп$, то це вказує на вищий ступінь ефективності фінансового залучення в господарській діяльності людського фактору.

УДК: 338.912.3

Проф. М.В. Рymar, д.е.н.; У.З. Ватаманюк – УкрДЛТУ

ЕКОНОМІЧНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Проблеми інноваційного розвитку економіки знаходяться в числі найвищих пріоритетів державної політики України. Підтримуючи конкуренцію і підприємництво в науково-технічній сфері, держава поступово йде до створення і планомірного розвитку цивілізованого ринку науково-технічної продукції. Однак, на цьому шляху необхідно вирішити ряд проблем ефективного використання науково-технічних результатів. Це свідчить про необхідність дослідження процесу інновацій

Prof. M.V. Rymar, U.Z. Vatamanjuk – USUFWT

The development of the innovational activities process in the economy of Ukraine

The problems of the innovational development of the economy are among the highest priorities of the state policy of Ukraine. By supporting the competition and enterprising in the science-technical sphere, the state gradually goes to the creation and systematic development of the civilized market of the science-technical production. However it is necessary to solve a number problems of the effective using of the science-technical results on this way. It testifies about the necessarily of the research into the innovational process as a phenomenon of the economical.

Головним чинником стійкого економічного розвитку будь-якої країни можуть бути тільки зростання інтелектуального потенціалу нації та науково-технологічні інновації, застосування яких істотно змінює обсяги та якість виробництва і споживання. У зв'язку з цим Україна може претендувати на належне місце в Європі та світі тільки опанувавши найбільш складний інноваційний шлях розвитку [7].

Виходячи з цього, важливо зрозуміти всю актуальність та надзвичайну важливість формування інноваційної стратегії довгострокового розвитку нашої держави. І тому в умовах економічної кризи, яка охопила Україну і всі її регіони, надзвичайної особливості набувають інноваційні процеси. Їх суть полягає у розвитку науково-технічного прогресу, в оновленні основних виробничих фондів, в удосконаленні управління і організації виробництва та праці, у вдосконаленні економіки кожного підприємства зокрема.

Звертаючись до Послання Президента України до Верховної Ради, в якому викладені основи стратегії економічної та соціальної політики нашої держави на 2000-2004 роки, необхідно зокрема, зазначити те, що утвердження нової іннова-

ційної стратегії не може здійснюватися шляхом відтворення старої науково-технічної політики. Завдання полягає в тому, щоб розробити і впровадити (в т. ч. через структури цільових програм) нові мотиваційні механізми інноваційного процесу, забезпечити його комерціалізацію, спрямованість на задоволення ринкового попиту.

Серед шляхів досягнення намічених цілей на чільне місце тут поставлено реалізацію інноваційної моделі розвитку держави, оскільки науку і науково-технічний прогрес справедливо відносять в сучасному світі до головних чинників соціально-економічного розвитку. Перш за все, необхідно зберегти той потужний інтелектуальний потенціал, який має Україна, і, послідовно його покращуючи, спрямувати на розв'язання актуальних і масштабних проблем, що стоять перед суспільством. У тому числі, і насамперед, на підвищення ефективності та конкурентоспроможності вітчизняної економіки [5]. Саме це є завданням інноваційної стратегії. Вона має стимулювати реалізацію довгострокової мети (структурну перебудову виробництва на підґрунті високих технологій, скорочення його енерго-, матеріало-, трудомісткості) – підвищення конкурентоспроможності продукції. Зауважимо, що інноваційна стратегія є визначенням та реалізацією системи конкретних заходів сприяння науково-технічному прогресу з метою отримання науково-технічних та економічних (в тому числі конкурентних) переваг [1]. Тому необхідно виробити її як на рівні держави, так і на рівні регіонів. Активне проведення інноваційної стратегії дозволило б інтегрувати національну економіку в світове господарство і скоротити технологічний розрив між Україною і передовими країнами світу. Інноваційна стратегія може бути розроблена на основі економічного аналізу інноваційної діяльності в конкретних регіонах.

В умовах структурної перебудови економіки, коли платіжна спроможність вітчизняної промисловості щодо нових технологій (результатів наукових досліджень та розробок) неймовірно низька, головним чинником піднесення економіки нашої держави може стати засноване на сучасних науково-технічних досягненнях інноваційне підприємництво, – комерціалізація оригінальних наукомістких технологій. Створення і економічна реалізація нововведень (інноваційне підприємництво) визначається загальним станом економіки матеріального виробництва, соціальними, правовими та іншими факторами. Тобто проблема комерційного використання результатів інтелектуальної діяльності в умовах ринку є комплексною і багатогранною, оскільки містить правові, економічні, технологічні, виробничі й інші аспекти. Найважливішими компонентами системи трансферу інтелектуального продукту є:

- організація фінансування науково-технічних проєктів;
- формування бази даних щодо перспективних, промислово-придатних результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- забезпечення їх правової охорони та захисту як об'єктів інтелектуальної власності;
- організація маркетингових досліджень з метою належного введення їх в господарський обіг;
- вирішення питань використання інтелектуальної власності, створеної за державні кошти, а також питань, що стосуються інтелектуальної власності, створеної під час науково-технічного співробітництва з іншими державами, тощо.

Отже, розвиток інноваційних процесів ставить нові завдання щодо державного регулювання науково-технічного розвитку країни, процесів створення, пра-

вової охорони та використання результатів інтелектуальної, творчої праці (інтелектуального продукту), і введення таким чином їх в господарський обіг шляхом трансферу з освітніх і наукових центрів у промисловість і за кордон. З другого боку, наука не може успішно розвиватися, якщо виробництво не забезпечить її необхідним інструментарієм. Виробництво ж, у свою чергу, залежить від досягнень науки. На жаль, сьогодні в Україні дедалі менше промислових підприємств використовують нові розробки. Країна переживає нелегкий етап переходу до цивілізованої ринкової економіки. Так, у 1998 р. порівняно з відповідним періодом 1997 р. майже на третину зменшилась кількість впроваджених прогресивних технологій. За 1998 рік нововведення використали тільки 11,9 % підприємств, тоді як у 1997 р. – 17 %, а в 1996 – 19,3 %. Виробництво нових видів продукції опанували тільки 11 % підприємств [3].

У 1999 р. частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, становила 13,5 % проти 15,1 % у 1998 році. Найбільш поширеним напрямком інноваційної діяльності було оновлення продукції. Порівняно з 1998 роком кількість освоєних нових видів продукції збільшилась на 17,1 % і становила 12,6 тис. найменувань.

Прогресивні технологічні процеси впроваджувались тільки на 371 підприємстві (3,6 % обстежених). У 1999 р. у промисловості використовувались 1,2 тис. нових технологій, що на 10,7 % менше проти 1998 р. , у тому числі 423 ресурсозберігаючих (на 9,4 % менше).

Нові засоби механізації та автоматизації виробничих процесів впроваджували тільки 1,6 % від загальної кількості підприємств [6].

Підвищений ризик інноваційної діяльності ставить її в нерівні та невідповідні умови порівняно зі звичайним підприємництвом. І це тому, що вона сама є його різновидом. Цей підвищений ризик зумовлений новизною, творчим характером науково-технічної роботи, можливістю отримання як задовільного, так і незадовільного результату. Тому необхідно визнати, що застосування діючого законодавства про підприємництво, інвестиційну діяльність, оподаткування і кредитування, не відповідає реальним умовам здійснення інноваційної діяльності, так як не враховує її специфічних особливостей [2]. Незважаючи на те, що в цілому підприємництво в розвинутих країнах розглядається як рушійна сила економіки, а також як один з найважливіших факторів виробництва, розвиток підприємницької діяльності в нашій країні зустрічає опір як у сфері економічних відносин, що вже склалися, так і в інтересах учасників інноваційного процесу. У зв'язку з цим інноваційний процес важко прогнозується через свою складність, динамічність і раптовість [4].

Зауважимо, що розвиток інноваційних процесів пов'язаний з численністю і невизначеністю шляхів досягнення мети (отримання прибутку) і високим ризиком. Це викликано глибокою кризою в економіці в цілому і невідповідністю вже створеної правової бази сучасній практиці господарювання.

Існуюче законодавство значною мірою зорієнтовано на розвинуті ринкові відносини, які не є характерними для теперішнього перехідного етапу. З тих причин відбувається часте внесення коректив до нього, що викликає деяку нестабільність.

Не дивлячись на виняткову важливість інноваційної діяльності, правильно було б зазначити, що в Україні практично відсутнє законодавство про регулюван-

ня цього виду діяльності, тобто не розроблені основні її поняття і принципи, не досліджені її специфічні особливості, тенденції розвитку, не визначені економічні умови здійснення інноваційної діяльності в сучасних умовах [2].

Проте регулювання правовідносин у сфері надання правової охорони та використання резервів інтелектуальної, творчої діяльності в Україні вже розпочато. Нині створено законодавчу базу з питань охорони інтелектуальної власності, яка в цілому забезпечує нагальні потреби суспільства в цій сфері. Окрім ряду прийнятих Законів України ("Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на промислові зразки", "Про авторське право та суміжне право" та ін.) норми, спрямовані на охорону та захист об'єктів інтелектуальної власності, знайшли своє відображення й у Цивільному, Цивільно-процесуальному, Кримінальному, Кримінально-процесуальному, Арбітражному та Митному кодексах України, а також у Кодексах України про працю та адміністративні правопорушення.

Україна є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та учасницею багатьох найважливіших міжнародних угод у цій сфері. Підписано також низку міждержавних угод про співробітництво у сфері промислової власності. Багато робиться для того, аби Україна якомога швидше увійшла до Світової організації торгівлі (СОТ), що передбачає виконання відповідних положень усіх договорів та угод цієї організації, і насамперед, Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) і її складової – Договору про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS).

Проте існуюча правова практика використання інтелектуального продукту, об'єктів інтелектуальної власності недостатня, що викликає певні труднощі під час введення їх у господарський обіг.

Тепер необхідна розробка спеціального законодавства, яке сприяло б виникненню малих науково-технічних підприємств (венчурних фірм), технопаркових структур. Воно б не тільки стимулювало науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки по створенню і введенню нової конкурентоспроможної продукції, але й сприяло б технічному переозброєнню та реконструкції підприємств, яка йде, в основному, за рахунок їх власних коштів.

Для створення сприятливих умов розвитку інноваційного підприємництва для інвесторів, які здійснюють вкладення в інноваційні проекти, доцільно встановити знижені ставки податку на прибуток.

Для стимулювання інноваційної діяльності, що здійснюється безпосередньо на підприємствах і за рахунок їх власних коштів (фондів розвитку виробництва, науки і техніки) необхідно відновити податкові пільги, які були раніше, про що свідчить вже давно застарілий Закон України "Про оподаткування прибутків підприємств і організацій" за 1992 рік. Тут, зокрема, говориться про повне звільнення протягом п'яти років від оподаткування прибутку і валютної виручки отриманої підприємством-власником патенту, від використання винаходу у власному виробництві, а також від продажу ліцензії на нього. У цьому ж Законі було передбачено зменшення прибутку, котрий підлягає оподаткуванню, – на таку його суму яка була використана на технічне переозброєння і реконструкцію підприємства, а також зменшення оподаткованого прибутку на суму, затрат підприємства з його прибутку, – на проведення науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт,

направлених на створення і введення у виробництво нової продукції і технології. Виключення цих пільг ліквідувало нормальні економічні умови існування інноваційної діяльності на підприємствах як діяльності підвищеного ризику, а це призвело до її фактичного припинення.

І на сьогодні в Законі України "Про оподаткування прибутків підприємств" тільки передбачено, що прибуток від продажу інноваційного продукту оподатковується у розмірі 50 відсотків і протягом трьох років. Та це тільки за умови введення у дію Закону України "Про інноваційну діяльність".

Вирішення проблем правового регулювання інноваційної діяльності носить комплексний характер і може бути здійснене шляхом прийняття цього закону. Для ефективного його застосування повинні бути вирішені проблеми: визначення цілей закону, його концепції, структури основних понять інноваційної діяльності, її фінансування та стимулювання, а також організаційних структур підтримки, системи інноваційних договорів, державного регулювання інноваційної діяльності, її гарантій і захисту [2]. Це пояснюється тим, що зараз, в умовах структурної перебудови економіки нашої країни, тільки інноваційне підприємництво здатне сприяти створенню та цивілізованому використанню інтелектуального продукту, становленню і подальшому розвитку ринку інтелектуальної власності.

Основою нового стратегічного курсу нашої держави, його визначальним пріоритетом мають стати опрацювання та реалізація державної політики, спрямованої на розвиток інноваційної моделі економічного зростання, утвердження України як високотехнологічної держави. Йдеться про реалізацію стратегічної мети – входження України (вже до кінця першого десятиріччя XXI століття) до провідних технологічно розвинених країн світу [7].

Література

1. Безчасний Л. Вчені знайдуть оптимальне співвідношення// Урядовий кур'єр – 2000, №30. – С. 4.
2. Будянский В. Инновационная деятельность и проблемы совершенствования ее правового регулирования// Предпринимательство, хозяйство и право – 2000, №2. – С. 9.
3. Довгий С., Тацій В. Хто є хто у сфері інтелектуальної власності// Урядовий кур'єр – 1999, №221. – С. 10.
4. Комеліна О.В., Горскін Р.Л. Проблеми становлення і розвитку інноваційного підприємництва// Регіональні перспективи – 1999, №2-3. – С. 41.
5. Науки надійне плече – з виступу Президента України Л.Д. Кучми на засіданні президії Національної академії наук України 27.01.2000// Урядовий кур'єр – 2000, №17. – С. 5.
6. Повідомлення державного комітету статистики України за 1999р.
7. Послання Президента України до Верховної Ради України 2000 рік. Україна: поступ у XXI століття// Урядовий кур'єр – 2000, №34. – С. 5-12.

Р.Л. Хом'як, В.С. Мохняк, В.І. Воськало – НУ "Львівська політехніка"

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ В СЕРЕДОВИЩІ ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИХ ГРУП

Розглядаються особливості і формування фінансово-промислових груп в Україні. Запропонована класифікація методичних прийомів внутрішнього аудиту.